Floraväktarna i Skåne Rapporterar

Vildris *Leersia oryzoides* i Skåne

Charlotte Wigermo

Fig. 1. Vildris blommade med vackra vippor vid Fredriksdalsviken norr om Kristianstad i år. Foto: C. Wigermo.

Vildris *Leersia oryzoides* hade ett fantastiskt år denna sommar, som gick till historien som en av de varmast på länge. På årets floraväktarexkursion i augusti hittade vi rikligt med vildris i Hässleholms kommun och detta var startskottet till att inventera samtliga lokaler för vildris i Skåne. Torkan hade gjort att vi kunde gå på platser där vi normalt inte kommit fram utan att ha sjunkit i dyn. Vi hittade mängder av vildris och totalt räknades över 60 000 strån. Många av stråna hade gått upp i vippor vilket man inte ser så ofta och vi hittade tuvor med upp till ett tjugotal vippor på.

Vildris tillhör hotkategorin sårbar (VU) enligt Rödlistade arter i Sverige 2015, Artdatabanken (1).

Släktet Leersia har knappt 20 arter totalt i världen men i Sverige förekommer endast *Leersia oryzoides*. Släktet *Leerzia* står mycket nära släktet *Oryza*, där den viktiga kulturväxten asiatiskt ris *Oryza sativa* ingår (2).

Kännetecken

Vildris har en ljusgrön färg och växer i och invid vatten. Det är ett fleråriget gräs som normalt är cirka 50 cm högt. Bladen är centimeterbreda, strävhåriga och ljusgröna, liksom de sträva bladslidorna. Bladkanterna är dessutom försedda med krökta småtaggar som gör kanten mycket sträv.

Det är endast under varma somrar som vildriset bildar toppställda vippor och det är tveksamt om frukterna på dessa hinner mogna. Istället brukar arten sätta frukt från kleistogama blommor på sidoskott som sitter dolda i de övre, spolformigt uppblåsta bladslidorna. De år som vippan slår ut i ett öppet ax är det långa, glesa vippor med fina, vågiga grenar som bär enblommiga, 5–6 mm stora småax.

Arten blommar i augusti–september och förökar sig med frön, men framförallt vegetativt genom sina jordstammar (1, 3).

Fig.2. Vildris på en stenig strand vid Vieån öster om Maltseröd.Foto: Åke Svensson.

Ekologi

Vildris växer på finsediment i eller invid dammar, sjöar och långsamt flytande åar och större bäckar. Arten koloniserar gärna blottlagd mark som exempelvis genom vattenståndsändringar hålls mera konkurrensfria. Arten överlever inte i konkurrens med andra vassbildande gräs som jättegröe *Glyceria maxima* och vass *Phragmites australis* (1, 3)

Nuvarande utbredning

Vildris är känd från Skåne, Blekinge, Småland, Halland, Bohuslän och Västergötland. Blekinge har runt 15 aktuella lokaler, där de flesta finns i Ronnebyån och Mörrumsån. I sydvästra Småland har vildris nära 30 aktuella lokaler medan Halland har ett hundratal lokaler upp till Viskan i norr. Bohuslän har endast en lokal där vildris är rapporterad mellan 2004 och 2007 och i Västergötland finns vildris på ett knappt tiotal lokaler.

I Danmark har vildris funnits på två lokaler på norra Själland, men har inte iakttagits sedan 1960. Vildris är inte känt från Norge. I sydöstra Finland växer vildris i tre lokalgrupper vid Finska viken. Dessa ansluter till ryska förekomster på Karelska näset. Arten betraktas som hotad i Finland.

Vildris har en vid utbredning i Europa, Asien och Nordamerika men i många delar av sitt europeiska utbredningsområde är vildriset sällsynt och lokalt förekommande (1, 3, 4).

Första fynduppgift i Sverige är från Falkenberg i Halland och publicerades 1814 (5).

Äldre skånska fynd

Weimark uppger i floran från 1963 att vildris är känt från vattensystemen Helge å, Rönne å, Vege å, Råån samt även förr i Köpingeån (6). I förra Skånesflora-inventeringen 1938–1972, som publicerades 1985 i *Atlas över Skånes flora,* uppges vildris från knappt 50 RUBIN-rutor (7). Tord Holm återbesökte alla äldre lokaler under hösten 1996 eftersom det då endast fanns 4–5 stycken aktuella lokaler för vildris. Tord besökte runt 45 lokaler och det gav positivt re-

sultat. Vildris hittades på ett tjugo-tal lokaler fördelade på 14 inventeringsrutor. De största förekomsterna fanns längs Vieån i Verum socken samt i Torsebro i Fjälkestad socken (8).

Sammanlagt, under Skånes Flora inventering mellan 1989–2006, hittades vildris på åtskilliga lokaler i 27 rutor (7).

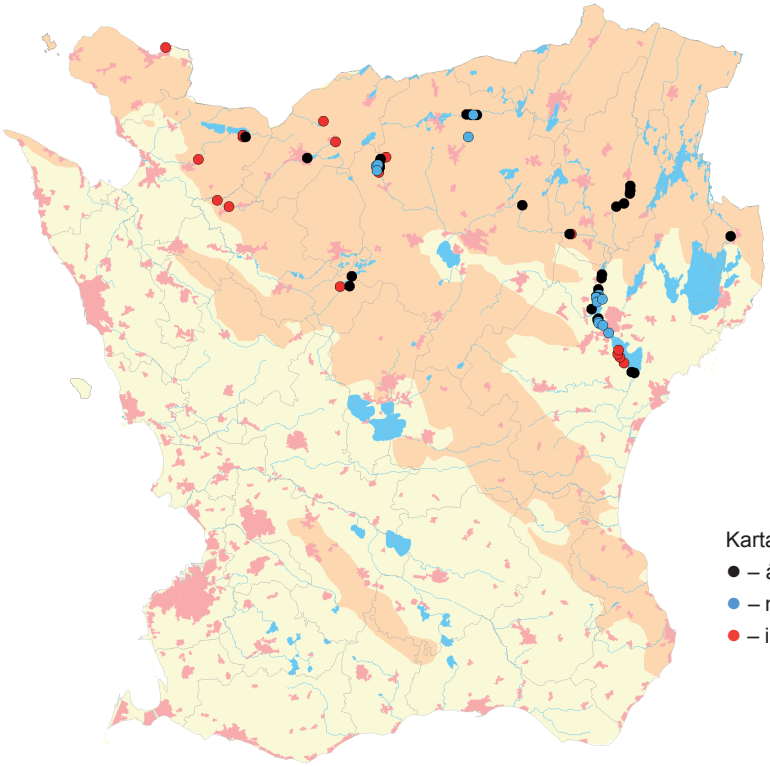
Årets inventering 2018

Det fanns 57 lokaler att börja leta vildris på och alla dessa besöktes. Dessutom blev det 17 nya lokaler enligt Floravärkteriets definition av lokaler, dvs. en lokal är ett sammanhängande område med likartad biotop. Om arten är spridd över ett större område avgränsar man och det blir en ny lokal efter runt 300–500 m beroende på biotop och avgränsningar i naturen (9). Totalt finns det nu 74 floraväktarlokaler i Skåne.

Trots torkan var det många platser där vi hade svårt att ta oss fram på grund av ridråer av Salix utmed vattendragen, stenar i vattendragen och dy utmed sjöarna.

Fig.3. Det är endast varma somrar som vildris går i vippa hos oss. Foto: Åke Svensson.

Karta 1. Vildris i Skåne efter 1989.
● – återfynd 2018
● – nya lokaler 2018
● – inte återfunnen 2018

Bromölla kommun
I denna kommun finns endast en äldre förekomst i Holjeån vid Västanå vid den gamla kvarnen. Vi återfann vildris här fast endast 45 strån på en liten ö nära den gamla bron.

Båstad kommun
Endast en äldre lokal från 1995, i en rännil på sandstrand vid Eskilstorpsstrand, är känd från Båstad. Här återfanns inte arten och det har troligen varit en tillfällig lokal.

Hässleholm kommun
En stor del av Skånes vildris finns i denna kommun. Det fanns 17 kända lokaler som besöktes men det blev också 5 nya lokaler. Sammanlagt hittades 13 140 strån på 15 av lokalerna medan det endast var på två lokaler som vildriset inte kunde återfinnas.

En av de större förekomsterna är i Vieån mellan Maltseröd och Mölleröd. Den andra stora förekomsten är i Röke socken runt sjöarna Algustorpasjön och Rammsjön samt i några intilliggande mindre vattendrag.

I Malseröd, Norra Åkarp socken hittades en ny lokal vid ett mindre vattenflöde. I Almaån vid Siktemölla i Norra Sandby socken kunde endast 3 strån vildris hittas på en lokal känd från 1993.

Klippan kommun
På kommunens fyra lokaler återfanns vildris på två av dessa. I Pinnån kunde vildriset inte återfinnas trots att det såg bra ut och inte heller i Bjärrödssjön. Däremot fanns rikligt med vildris vid Håkantorps mölla och vid en annan mindre sjö i området.

Kristianstad kommun
I Kristianstads kommun finns för närvarande den allra största förekomsten av vildris i Skåne. Här fanns 19 kända lokaler som besöktes och så tillkom det 12 nya lokaler. Detta mycket tack vare den torra sommaren som hade torkat ut stora område i Kristianstad vattenrike så att vi kunde gå på platser där man vanliga år varken kan gå eller färdas med båt.

Vildris hittades på 15 av de 19 lokalerna. Lokalerna är utmed Helge å och dess översvämningsområde samt runt Hammarsjön och Araslövssjön. Vi hittade flera stora bestånd och många bestånd där vipporna hade gått upp i blom eller frukt.

Där vi inte hittade arten, var i norra delen av Hammarsjön där stränderna hade slutit sig och växt igen med vass. I Hammarsjön fick vi åka ut med båt en vacker söndag tillsammans med en limnolog från Vattenriket, för att vi skulle kunna leta även på de lokaler som inte gick att ta sig till från land på grund av dyn. Kanalerna vid Naturum kom vi också åt på detta sätt. Totalt blev det 49 830 strån på 27 lokaler.

Ängelholm kommun
I denna kommun hittades vildris på endast en av de fem lokalerna. I Pinnån kunde arten inte återfinnas. Ett stort bestånd hittades på grunt vatten vid en gammal fiskedamm sydost om Rössjön.

Örkelljunga kommun
I Örkelljunga kunde vildris endast återfinnas på en av kommunens tre lokaler. Och det var vid Hjälmsjön. I Vemmentorpasjön och Åsljungasjöns återfanns inte arten.

Östra Göinge kommun
Vildris återfanns på sex av kommunens sju lokaler. De flesta lokalerna finns utmed Högsmaån mellan Sibbhult och Hjärsås och dessutom ett par lokaler vid Almaån söder om Vanås.

Slutsatser och hot

Totalt räknades 65 130 strån vildris, vilket var årets mäktigaste och märkligaste botaniska upplevelse. Joachim Falck letade i västra Skåne medan jag och Åke Svensson eftersökte vildriset i östra delen. Deltagarna på årets Floraväktarexkursion bidrog i hela området vid Vieån. På de 57 lokalerna som besöktes hittades vildris på 41. Samtidigt tillkom det 17 nya lokaler.

Fig. 4. Vildris ur Kops et al., J., 1849, *Flora Batava*, vol. 10: t. 741.

Flera områden hotas av igenväxning av vass, andra gräs och högörter. Så länge vattenståndet kan fluktuera vid åar och sjöar så att grunda ytor hålls öppna och vassarna inte breder ut sig mer så hoppas vi att fler ska få uppleva vildris i mängd. Områden behöver också hållas öppna med bete och tramp av nötboskap så det inte växer igen.

Referenser

1. ArtDatabanken, SLU, >www.artdatabanken.se<.
2. Wikipedia, >https://sv.wikipedia.org<.
3. Virtuella floran, >http://linnaeus.nrm.se/flora<.
4. Artportalen, SLU, >www.artportalen.se<.
5. Nordstedt, O. 1920. Prima loca plantarum suecicarum. Första litteraturuppgift om de i Sverige funna vilda eller förvildade kärlväxterna. *Bilaga till Botaniska Notiser 1920*: 1–95.
6. Weimarck, H. 1963. *Skånes flora*. Lund.
7. Tyler, T. m.fl. (red.), 2007. *Floran i Skåne. Arterna och dess utbredning*. Lund.
8. Holm, T och Olsson, K.-A., Vildris, Leerzia oryzoides, i Skåne, *Lunds Botaniska förening medlemsblad 1997*:2.
9. Handledning för floraväktarverksamhet, >http://svenskbotanik.se/floravaktarna/<.